

jen zmar a zkáza – text J. Otčenáška. Povrchní znalosti, které jsou mi vyčítány, domnívám se, nemám. Za posledních devět let jsem prostudoval nejméně 90 % zachycených českých pohádek a humorek a zpracoval je pro chystané souborné vydání. Nedostatečné znalosti, limitované především hranicemi Moravy, má spíše M. Šrámková (viz např. její bibliografie, kde jsou edice pohádek, na nichž se podílela, výhradně moravské provenience). O materiálových přesazích do 20. století hovořím již v *Předmluvě*, často (např. u anekdot) prostě materiál nebyl v 19. století zachycen, ale můžeme odůvodněně předpokládat, že v podobném duchu existoval. Můj redundantní názor na postavení číslice 3 lze doplnit o statistické šetření, které jsem provedl se svými studenty na folkloristickém semináři na FF UK. Na vybraném reprezentativním vzorku textů pohádkového a humorkového charakteru, v nichž se číslovky vyskytují, jsme provedli analýzu a zjistili, že: číslovka tři tvoří cca 55 %, dvojka 11 %, dvanáctka 9 %, sedmička necelých 5 %. Ostatní číslovky mají zastoupení pod 3 %, nejčastěji pod 1 % výskytu všech číslovek.

V kapitole o sběratelích se samozřejmě jedná o výběr a v knize to nijak nezastírám, hlavní význam tohoto oddílu je vystižení charakteru jednotlivých období a nikoliv komplexní výčet všech zájemců o folklor. Že je rozmach výstavní činnosti spojen s nacionalistickými tendencemi (reakce na podobné trendy u Němců), je dnes všeobecně známý fakt, k M. Šrámkové ale asi nedorazil, atd.

Bohužel se nemohu ubránit pocitu, že M. Šrámková v podstatě nepochopila či spíše nechtěla pochopit, že mé texty jsou cíleně hutnější a obsahují přesahy a materiál také z 20. století právě proto, aby mohli zájemci

o folklor včetně kolegů a studentů jiných humanitních oborů lépe nahlédnout do společenského kvasu 19. století a neutápěli se přitom v množství detailů, které se při syntézách prostě redukuje. Na jednotlivá témata, která v knize jsou, je možné napsat samostatné rozsáhlé monografie, to je snad každému jasné. Recenzovaná kniha má ale jiný účel.

Je otázkou, co M. Šrámkovou, která se po vědecké stránce k pohádkám ve své kariéře příliš nevyjadřovala (to činil v rámci brněnské folkloristiky hlavně O. Sirovátko, M. Šrámková žádné vědecké hodnosti nedosáhla), vedlo k vytvoření takovéto recenze, která je vůči mně navíc vedena v podstatě na osobní úrovni, což lze považovat za autorčino profesionální selhání. Na text knihy byly vypracovány dva lektorské posudky (z toho jeden anonymní) a připomínky byly do textu zapracovány, teprve poté šla kniha do tisku, což lze bez problémů doložit. A pouze z důvodu byrokratického zdržení ze strany vydavatele nakonec kniha vyšla těsně po smrti D. Klímové. Je to velká škoda, velmi se na ni těšila.

Jaroslav Otčenášek

Tomáš Kotrlý, POHŘEBNICTVÍ. PRÁVNÍ ZAJIŠTĚNÍ PIETY A DŮSTOJNOSTI LIDSKÝCH POZŮSTATKŮ A OSTATKŮ. Linde, Praha 2013, 308 s.–

Především zásluhou úsilí mladých etnologů a antropologů jsme čím dál tím více informováni o pohřebních rituálech různých kultur světa. Komplexnost současného pohřebnictví v české společnosti, kde se za posledních sto let vystřídal v dominantní pozici nejméně dvě náboženské konfese, „vědecký ateismus“ a autostereotypní představa

o „nejateističtějším státě na světě“, nebyla však soustavně podrobena analýze. Hlavní problém spočíval v tom, že česká legislativa, která by měla reflektovat aktuální stav společnosti, ne vždy byla schopna tento stav – alespoň v souvislosti s reglementací péče o lidské pozůstatky a ostatky – reflektovat. Publikace Tomáše Kotrlého proto nejen vyplňuje velkou mezeru v zatím velmi skromné odborné literatuře o tématu smrti, ale hlavně poprvé uspořádává a seřazuje pojmy a hlediska, které jsou dodnes velmi často uváděny konfuzním a nedůsledným způsobem. Kniha napomáhá snazší obecné orientaci v pojmech, analyzuje dopodrobna aktuální stav pohřebnictví v Čechách, nabízí exhaustivní přehled jeho dějin a dokonce zajímavé řešení aktuálních problémů tak, že nejen různé náboženské obce, ale i laická společnost by se mohly s výsledky autorova bádání a argumentací identifikovat.

Mezi velkým kvantem témat, o kterých by se mohla rozvíjet diskuse, nás zaujala asertivita autora ohledně kontinuity mezi římským právem, středověkým kanonickým právem a právem sekulárním, kde autor bez velkých problémů skutečně dokáže, jaký má římský právní přístup k pohřbívání velký vliv na současná obecná pravidla. Pokud jsou jeho argumentace fundované (nemáme důvod o tom pochybovat), pak je zřejmé, proč jsou v současnosti exhumáčnické praktiky v ČR dost omezené a proč je otázka sekundárního pohřbívání, které bylo pravděpodobně nejběžnější pohřební praktikou starých Slovanů, posunuta nejspíše do kontextu analýz tichomořských kmenů. Tuto úvahu sice autor nevyjádřil, ale všiml si, že „specifickým případem druhotného pohřbu jsou v západní Evropě karnery, ossarium a relikviář“, které ovšem byly realizovány za úplně jiného ideologického

předpokladu než u pohřbívání starých Slovanů nebo třeba u Dajáků.

Autor se zatím jako první na vědecké úrovni zabývá novými trendy v pohřbívání v zahraničí, jako jsou kryonizace, kryomace, lyofilizace, kompostace, promese, acquamace či resomace, ale snad nejdůležitější novinku, kterou předvidá pro českou společnost, představují ekologické – přírodní hřbitovy, které se neodlišují od běžného lesa. Jejich vybudování by mohlo podpořit redukci vnášení biologicky nerozložitelných materiálů do země a nový způsob vnímání hřbitovního prostoru. V detailech jsou také prezentovány nové koncesované živnosti pro provozování podnikatelských činností v pohřebnictví, které se začaly uplatňovat v českém prostředí, nebo volné živnosti jako hrobník, „balzamovač“, administrátor krematoria, sjednavatel pohřbení, obsluha kremačního zařízení, smuteční řečník a obřadník, poradce pro pozůstalé a další.

Na základě studia české a zahraniční judikatury se autor vyjadřuje i k otázkám, které českou společnost v posledních letech rozdělovaly, např. tragická úmrtí naturalisticky reprodukováná v bulváru, záměna nebožtíků na patologii, výstava nabalzamovaných mrtvol „*Bodies*“, okrádání pozůstalých, právo na vydání plodu matkám žalujícícím nemocnice kvůli vyhození narozených mrtvých dětí do odpadu atd. T. Kotrlý neskrývá svou katolickou orientaci (kniha byla doporučena pražským arcibiskupstvím pod č.j. 1103/1013), ale i laický čtenář musí uznat logičnost jeho argumentací založených na účtě k osobnostním právům zemřelého a na přesvědčení, že pohřební praxe je určována tradicí, „jež zahrnuje nejen minulost a přítomnost, ale i jejich filozoficko-teologickou reflexi“.

Giuseppe Maiello (Praha)